

PERSEPOLİS VE ÇEVRESİNİN “ANADOLULU” KADIN VE ÇOCUK İŞÇİLERİ (KURTAŞ’LAR): M.Ö. 509-458

“ANATOLIAN” WOMAN AND CHILD WORKERS
(KURTASHS) OF PERSEPOLIS AND ITS SURROUNDING
AREAS: 509-458 B.C.

Fariz ÖNCÜ*

Makale Bilgisi

Başvuru: 2 Ocak 2018
Kabul: 2 Şubat 2018

Article Info

Received: January 2, 2018
Accepted: February 2, 2018

Özet

Persepolis, Akhaemenid/Pers İmparatorluğu döneminde (yak. M.Ö. 550-330) Pers krallarının ikamet ettikleri en önemli merkezlerden biriydi. 1930’larda yapılan kazı çalışmalarıyla bu bölgede 30.000 civarında tablet bulunmuştur. Bu tabletler, Persepolis ve çevresindeki bölgelerde yaşayan çeşitli sosyal tabakalara mensup insanlara gıda ürünleri, hayvanlar ve gümüş üzerinden yapılan günlük ve aylık tayınlara ya da ödemelerin kayıdır. İmparatorluğun değişik bölgelerinden gelmiş ve kurtaş olarak bilinen binlerce bağımlı işçinin de tablet metinlerinde tayınlara arasında olduğu görülür. Farklı yaş, cinsiyet ve yetenekte olan bu bağımlı işçilerin önemli bir bölümü Anadolu’nun farklı bölgelerinden Persepolis’e gelmektedir. Sardeisli, İonialı, Kariyalı, Lykialı ve Kappadokialılardan oluşan bu işçilerin yaklaşık yarısı kadın ve çocuklardan meydana gelir. Persepolis’e gelen “Anadolulu” kadın ve çocuk bağımlı işçiler, Persepolis ve çevresindeki diğer kadın ve çocuk işçiler ile aynı tayınlara oranları alır.

Anahtar Kelimeler: Akhaemenid, Persepolis, Ekonomi, Tayınlara, Kadın Kurtaş’lar, Çocuk Kurtaş’lar

Abstract

During the Achaemenid/Persian Empire (ca. 550-330 BC) Persepolis, as a royal house, was one of the most important centers of Persian "Great Kings". About 30,000

* Araştırma Görevlisi, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, farizoncu@gmail.com

clay tablets were obtained in excavations conducted in the region in the 1930s. The texts called "Persepolis Treasury Tablets" and "Persepolis Fortification Tablets" keep records of daily and monthly rations or payments made to people from various social strata over foodstuffs, animals and silver in Persepolis and surrounding areas. Thousands of dependent workers who came from different regions of the empire and labeled kurtas were also given rations. An important part of these workers varied in age, gender and ability came from different regions of Anatolia. Nearly half of the workers consisted of Sardians, Ionians, Carians, Lycians and Cappadocians were women and children. The Persepolis texts shows that these dependent women and children from Anatolia were not different from other women and children workers in Persepolis and its surrounding areas in terms of the rate of ration they received and the bureaucratic practices they were subjected to.

Keywords: Achaemenid, Persepolis, Economy, Rations, Woman Kurtashs, Child Kurtashs.

Giriş

1930'ların başlarında Oriental Institute adına Ernst Herzfeld'in kazı başkanlığı yaptığı ekip, Persepolis'te Akhaemenid/Pers imparatorluğuna ait çok önemli bulgular elde eder. Herzfeld, buldukları yerlerin adını alan iki farklı tablet grubuna ulaşır. Bunlar I. Dareios döneminin on altı yılını (yaklaşık olarak M.Ö. 509-494) kapsayan Persepolis Tahkimat Tabletleri (PF) ile I. Dareios döneminden başlayıp I. Artakserkses döneminin de neredeyse ilk on yılını (yaklaşık olarak M.Ö. 492-458) kapsayan Persepolis Hazine Tabletleri (PT) idi¹. Persepolis ve çevresindeki gıda ürünlerinin, hayvanların ve metallerin kaydı, depolanması ve farklı sosyal kesimlere dağıtımıyla ilgili bu tabletler², Akhaemenid imparatorluğunun merkezi sisteminin nasıl işlediğine ilişkin birinci elden veriler sunar. Yaklaşık sayıları otuz bini bulan ve büyük çoğunluğu Elam dilinde yazılmış³ bu kil tabletlerin bir bölümü

¹ Richard T. Hallock, *Persepolis Fortification Tablets*, The University of Chicago Press, Chicago 1969, s. 1.

² Wouter F.M. Henkelman, "Xerxes, Atossa, and the Persepolis Fortification Archive", *The Netherlands Institute in Turkey*, İstanbul 2010a, s. 27.

³ Tabletlerin birçoğu Elam dilinde yazılmışsa da, Aramice yazılan yaklaşık 1000 tablet ile az sayıda Grekçe, Akadca, Eski Persçe ve Frig dilinde yazılmış tabletler de vardır. Bkz. Ernst E. Herzfeld, *Iran in the Ancient East*, Oxford University Press, London-New York 1941, s. 226; Henkelman, 2010, s. 27; Matt Waters, *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire, 550-330 BCE*, Cambridge University Press, New York 2014, s. 104. Daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Mark B. Garrison & Margaret Cool Root, *Seals on the Persepolis Fortification Tablets Volume I: Images of Heroic Encounter Part 1: Text*, Oriental Institute Publications, Volume 117, Chicago 1984, s. 3-7; Matthew W. Stolper- Jan Tavernier, "From the Persepolis Fortification Archive Project, 1: An Old Persian Administrative Tablet from the Persepolis Fortification", *ARTA 2007.001*, 2007, s. 1-11; Jan

Herzfeld’den sonra bu konuda çalışan bilim adamları tarafından yayımlanır. George C. Cameron’un Hazine Tabletleri’nin belli bir kısmını kapsayan “Persepolis Treasury Tablets” adlı kitabı 1948’de⁴, Richard T. Hallock’ın “Persepolis Fortification Tablets” adı altında 2087 tabletin çeviri ve analizini yaptığı eseri ise 1969’da yayımlanır⁵. Bu tabletlerin yayımlanması Akhaemenid dönemiyle ilgili yapılacak sosyo-ekonomik çalışmaların nirengi noktası olmuştur. Bunun sebebi, tabletlerin İmparatorluğun merkezi sayılan Persepolis’teki bürokratik, sosyal ve ekonomik yapıları önemli oranda aydınlatabilecek içeriğe sahip olmasıdır. Tablet metinlerinin sağladığı veriler, bize Persepolis ve çevresindeki yerleşim birimlerindeki ekonomik faaliyetlerin oldukça gelişmiş bir bürokratik yapı tarafından düzenlendiğini ve sosyal hayatta bunun farklı yansımalarının olduğunu gösterir. Bu sosyo-ekonomik yapının bir parçasını ise, “Anadolu”nun⁶ çeşitli bölgelerinden Persepolis ve çevre bölgelere gelen kurtaş denilen “bağımlı” işçilerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu işçiler arasında çok sayıda kadın ve çocuk yer alır. Anadolu’nun Lykia, Kappadokia, Sardeis, Karia ve Ionia gibi bölgelerinden gelen bu kişilerle ilgili henüz ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada “Anadolulu” kadın ve çocuk kurtaş’ların Persepolis’in sosyo-ekonomik yapısı içindeki yeri incelenecektir.

1. Persepolis’teki Sosyo-Ekonomik Yapı İçinde Kurtaş’ların Yeri

Henkelman, “Persepolis ekonomisi”nin şekillenmesinde, bu bölgenin bulunduğu yerin sağladığı stratejik konumu ile sahip olduğu verimli tarımsal alanların sunduğu katkıya vurgu yapar. Persepolis hem doğu-batı hem de kuzey-güney ticaret yollarının buluştuğu ve verimli tarım arazilerinde neredeyse her çeşit tahıl ürününün ve meyvenin yetiştiği bir merkezdi. Ayrıca tarımsal verimliliği artırmak için bu bölgede çok sayıda baraj ve sulama kanalı inşa edilmişti⁷. Aynı zamanda, Pers “Büyük Kral”larının da en önemli

---

Tavernier, “Multilingualism in the Fortification and Treasury archives” in: P. Briant, W.F.M. Henkelman, M. W. Stolper (edd.), *L’archaive des Fortifications de Persépolis. État des questions et perspectives de recherches. Actes du colloque organisé au Collège de France par la <Chaire d’histoire et civilisation du monde achéménide et de l’empire d’Alexandre> et le <Réseau international d’études et de recherches achéménides> (GDR 2538 CNRS), 3-4 novembre 2006, Persika 12, Paris 2008, s. 62-74.*

⁴ George G. Cameron, *Persepolis Treasury Tablets*, The University of Chicago Press, Chicago 1948.

⁵ Hallock, 1969.

⁶ Bu makalede “Anadolu” ve “Anadolulu” terimleriyle Lykia, Kappadokia, Sardeis, Karia ve Ionia’nın kapsadığı bölge ile bu bölgelerden Persepolis ve çevresine gelen insanlar kast edilmektedir.

⁷ Wouter F. M. Henkelman, "Administrative Realities: The Persepolis Archives and the Archaeology of the Achaemenid Heartland." *Oxford Handbook of Ancient Iran*, Oxford University Press, New York 2013, s. 528.

ikametgâh merkezlerinin başında gelen Persepolis'in⁸ sahip olduğu bu özellikler, tabletlere de yansıdığı üzere gelişmiş ve karmaşık bir bürokratik yapının oluşmasına sebep olmuştur. Sulama kanallarının, köprülerin, yolların yapımı ve bakımı, yerelde üretilen tahıl ürünlerinin ve hayvanların kaydının tutulması, malların depolanması, kontrolü ve dağıtımı ile bu işlerde çalışacak iş gücünün yönetilmesi böyle bir bürokratik yapıyı gerekli kılmıştır⁹.

Bu tabletler Pers idaresindeki gıda mallarının taşınması, teslimi ve bir yerlere emanet edilmesiyle ilgili faaliyetlere yönelik çok sayıda örnek barındırır. Ancak daha da önemlisi, tabletlerin farklı kategorilerde sınıflandırılacak toplumsal kesimlere verilen günlük ve aylık tayınlar¹⁰ ile alakalı çok sayıda bilgi içermeleridir¹¹. Başka bir ifadeyle, Persepolis ve çevresinin ekonomik etkinlikleri içinde hareket eden herkese sabit bir ödeme yapıldığını bu tablet arşivi net olarak ortaya koyar¹². Ödenen tayın miktarının düşüklüğü ya da yüksekliğiyle, kişilerin sosyal ve siyasal pozisyonları, onların toplumsal ve ekonomik konumları hakkında bir değerlendirme yapmayı mümkün kılar. Metinlerde geçen şahısların ekonomik ve sosyal statüleri göz önüne alındığında, Persepolis'te, genel hatlarıyla, üç sosyal grubun varlığından bahsedilebilir.

İlk grup, kraliyet ailesinin mensupları, kralın yakın çevresi ve yüksek rütbeli memurlardan oluşur. Bu gruptaki insanlar, sosyal statü ve ekonomik gelir düzeyi bakımından en avantajlı toplumsal kesimler görünümündedir. Persepolis Tahkimat Tabletleri'ndeki (PF) kayıtların bir kısmı, bu sosyal "sınıftan" gelen kişilerin ekonomik faaliyetleriyle ilgilidir. I. Dareios'un karısı Irdaşduna'ya, Irdaşduna ile I. Dareios'un oğlu Arsames'e ve kraliyet ailesinden olduğu düşünülen bir kadın olan Irdabama'ya ayrılan payların yüksekliği¹³ bu kişilerin "Persepolis ekonomisi"nin önemli aktörleri

⁸ Persepolis sarayının yerleşim yapısı ve sarayın tarihsel sürece bağlı olarak geçirdiği değişimle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Erich F. Schmidt, *Persepolis I: Structures, Reliefs, Inscriptions*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Vol. LXVIII., Chicago/Illinois 1953.

⁹ Henkelman, 2013, s. 528-529. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Amélie Kuhrt, *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Routledge, Vol. 2, New York 2007, s. 765-767.

¹⁰ Makalede "tayın" terimi, Persepolis ve çevresindeki bölgelerde yaşayan çeşitli sosyal tabakalara mensup insanlara gıda ürünleri, içecekler, hayvanlar ve gümüş üzerinden yapılan günlük ve aylık ödeme oranlarının karşılığı olarak kullanılmıştır.

¹¹ Persepolis Tahkimat Tabletleri'nin (PF) içerik ve nitelikleriyle ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Hallock, 1969, s. 1-12.

¹² David Malcolm Lewis, "The Persepolis Fortification Texts", *Achaemenid History IV: Centre and Periphery*, Leiden 1990, s. 1-2. ; Hallock, 1969, s. 4.

¹³ Hallock, 1969, s. 24. Irdaşduna'nın aldığı tayın miktarı için bkz. Hallock, 1969, s. 221 (PF 730-732), Irdaşduna ile Dareios'un oğlu Arsames'in birlikte aldıkları tayın için bkz. Hallock,

olduklarını net olarak gösterir¹⁴. Yine, Persepolis'teki finansal ve ekonomik işlerden sorumlu ve I. Dareios'un amcası Parnaka, kralın en yakın adamlarından Gobryas (PF=Kambarma)¹⁵ ile birçok metinde isimleri geçen Irdumartiya ve Ziššaviš de büyük oranlı tayınlar alan seçkin kişiler arasında yer alırlar. Örneğin günlük olarak Ziššaviš'e verilen un miktarı 6 BAR (1 BAR= 10 litre) olup¹⁶ normal tayın miktarı olarak kabul edilen 1 ya da $1\frac{1}{2}$ quart'ın (1 quart = 1 litre) 60 ya da 40 katı kadardır. Parnaka'nın aldığı günlük un oranı ise, Ziššaviš'in aldığı üç katıdır. Gobryas'ın günlük 10 marriš (1 marriš=10 quart) olarak aldığı şarap, Parnaka'nın aldığı günlük şarap oranından daha yüksektir¹⁷. Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, bu

1969, s. 222 (PF 733-734), s. 628-629 (PF 2035) ve Irdabama'ya ayrılan tayın miktarı için bkz. Hallock, 1969, s. 222-223 (PF 735-740).

¹⁴ Kral ailesinin mensuplarının ve soyluların büyük mülkleri, arazileri ve gelirleri vardı. Örneğin, Irdabama hem Güneybatı İran ve Babylonia'da mülklere hem de binlerce bağımlı işçiyi yönetecek bir güce sahipti. Bkz. Henkelman, 2010, s. 29; Konuyla ilgili farklı örnekler ve değerlendirmeler için bkz. Cameron, 1948, s. 13, 32; A.T. Olmstead, *History of the Persian Empire*, The University of Chicago Press, Chicago-London 1948, s. 177; Joseph Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, Çev. Mehmet Ali İnci, Telos Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 118-119; Wouter F. M. Henkelman, “ ‘Consumed by the King’. The Table of Darius, that of Irdabama and Irtaštuna, and that of his Satrap, Karkiš”, in: B. Jacobs-R. Rollinger (edd.), *Der Achämenidenhof. The Achaemenid Court Akten des 2. Internationalen Kolloquiums zum Thema »Vorderasien im Spannungsfeld klassischer und altorientalischer Überlieferungen« Landgut Castelen bei Basel, 23.–25. Mai 2007*, Wiesbaden 2010b, s. 668-672.

¹⁵ Pierre Briant, *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*, transl. by Peter T. Daniels, Eisenbrauns 2002, s.425; Lewis, 1990, s.2.

¹⁶ Ödemelerin değerinin belirlenmesinde Hallock, standart bir ölçüm tekniğini kullanarak bu yönde yapılacak değerlendirmeler için önemli bir kolaylık sağlamıştır. Belirli PF metinleri koyun ve şarabın normal değerini standart bir değere sahip olan arpa üzerinden anlaşılmasını sağlar. Bu hesaba göre, bir koyun 10 BAR arpayı, bir marriš şarap ise 3 BAR arpayı ve 10 quart'ta eşittir. Persepolis Hazine Metinleri dikkate alınarak yapılan hesaplamaya göre, koyun ve şarap değerleri dikkate alındığında, bir gümüş şekel'in $3\frac{1}{3}$ ya da 3 BAR arpayı eşit olduğu ortaya çıkar. (bkz., Hallock, 1969, s. 72). Hallock'a göre, “ hazine metinlerinin kapsadığı dönem boyunca koyun ve şarap değerleri değişmeden kalmıştır.” Bu yüzden ona göre, Akhaemenid İmparatorluğu'nun ana merkezinde arz ve talebin görece değerler üzerinde etki yaptığı bir ekonomik yapıdan bahsedilemez; bunun yerine daha çok merkezi bürokrasinin düzenlediği bir ekonomi ve idari yapının varlığı söz konusudur. Bkz. Hallock, 1969, s. 4. Ayrıca, gümüş üzerinden yapılan ödemelerde, Cameron, 3 şekel'in 1 koyuna, 1 “kavanoz” şarabın ise 1 şekele denk olduğu standart bir hesaplamadan söz etmektedir. Bkz. Cameron, 1948, s. 110. Persepolis arşivinde kullanılan ölçü birimleri ve mübadele değerleriyle ilgili bir karşılaştırma için bkz. Tablo VI.

¹⁷ Parnaka ve Ziššaviš'in ödemeleri koyun, bira, şarap ve un olarak yapılır. Parnaka'ya günlük 2 koyun (Hallock, 1969, s. 205-207, PF 654-662) ya da 9 marriš bira ya da şarap (Hallock, 1969, s. 207-208, PF 664-665) veya 18 BAR un (Hallock, 1969, s. 208-209, PF 666-669) olarak ödeme yapılır. Ziššaviš'e ise günlük 6 BAR un (Hallock, 1969, s. 209, PF 670-671) ya da 3 marriš şarap (Hallock, 1969, s. 209-211, PF 673-677) veya 1.5 koyun olarak ödeme

kişiler arasından en düşük ücret alan Zişşaviş'e ödenen oran bile 1 ya da $1\frac{1}{2}$ quart olan normal ödemelerin çok üzerindedir¹⁸.

Persepolis Tahkimat Tabletleri'ndeki kayıtlar dikkate alındığında, ikinci toplumsal grubun, kervan liderleri (karabattış)¹⁹, haberciler (hutlak)²⁰, hızlı kuryeler (pirradazziş)²¹, kraliyet hayvanlarının bakıcıları²² ve kadın takım liderleri²³ gibi değişik kademelerdeki görevlilerden meydana geldiği söylenebilir. Bu kişilerin, günlük ortalama tayın oranları $1\frac{1}{2}$ quart un ya da 3 marriş şaraptır²⁴. Dolayısıyla, bu grupta yer alan kişilerin idari pozisyonları ve ekonomik gelirleri, birinci gruptakilerle karşılaştırıldığında daha alt bir düzeydedir.

Yukarıda bahsi geçen toplumsal kesimlerin dışında görülebilecek ve daha düşük oranlarda tayın alan üçüncü bir toplumsal gruptan daha söz edilebilir. Bu grupta yer alan kişiler ise, Anadolu'dan gelen işçilerin de dâhil oldukları, en düşük oranlarda tayın alan ve Elam dilinde kurtaş olarak geçen "bağımlı" işçilerdir²⁵. Farklı yaş, cinsiyet ve nitelikte olan bu kişiler, imparatorluğun dört bir yanından Persepolis ve çevresindeki yerleşim merkezlerine seyahat etmektedir. Bu yolculuklar sırasında seyahat eden

yapılır. Gobryas'a (Hallock, 1969, s. 208, PF 688) günlük 10 marriş ödeme yapılırken, Irdumartiya'nın (Hallock, 1969, s. 213, PF 689-690) aldığı günlük şarap oranı 5 marriş'tir.

¹⁸ Lewis'in bu konudaki değerlendirmesi için bkz. Lewis, 1990, s. 1-2.

¹⁹ Hallock, 1969, s. 379 (PF 1340), s. 388 (PF 1375)

²⁰ Hallock, 1969, s. 369 (PF 1301-1303), s. 384 (PF 1359).

²¹ Hallock, 1969, s. 365 (PF 1285), s. 374 (PF 1321), s. 376 (PF 1329), s. 377 (PF 1334- 1335), s. 635 (PF 2052).

²² Hallock, 1969, s. 486 (PF 1787), s. 489 (PF 1793.)

²³ PF 875-876 ve PF 1012'de kadın takım liderlerinin 3 marriş şarap tayın aldıkları görülmektedir. Bkz. Hallock, 1969, s. 253, 293.

²⁴ Bazı metinlerde bu ortalamanın üzerinde ücret alan örnekler de mevcuttur. Örneğin PF 1315 ve PF 1319'da hızlı kuryelerin (pirradazziş) aldıkları günlük oran 2 quart'tır. Yine kraliyet ailesinin hayvanlarının bakımından sorumlu kişilere ödemeleri sadece tahıl ürünü olarak değil, aynı zamanda hayvan olarak da yapılmıştır. Örneğin PF 1793'te bir koyunun 10 kişinin aylık tayını olarak verildiğini görmekteyiz. Ayrıca bkz. Hallock, 1969, s. 27.

²⁵ Persepolis tabletlerinde kurtaş olarak kayıtlı olan kişiler, kendi adlarıyla anılmamaktadır. Günlük beslenme ihtiyaçlarını ancak karşılayacak oranlarda tayın alan bu kişilerin statüleri net olmasa da, bunların "köle" olmadıkları düşünülmektedir. Kurtaş'lar daha çok Persepolis idari bürokrasisinin kontrolünde hareket eden "bağımlı" işler olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Rollinger, R.-Henkelman, W. F.M., "New Observations on 'Greeks' in the Achaemenid Empire According to Cuneiform Texts from Babylonia and Persepolis" In: P. Briant and M. Chauveau(edd.), *Organisation des pouvoirs et contacts culturels dans les pays de l'empire achéménide (Persika 14)*, Paris 2009, s. 335. Kurtaş'ların sürgün edilmiş savaş esirleri olabileceğine yönelik görüş için bkz. Christopher Tuplin, "The Administration of the Achaemenid Empire", I.Carradice (ed.), *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires*, Oxford 1987, s. 116.

kişilere büyük çoğunluğu günlük olarak kayıt altına alınan tahıl ürünleri verilir. Bu ürünler bir günlük yolculuğa göre düzenlenmiş ana tedarik istasyonlardan sağlanır²⁶. İşçilerin önemli bir bölümü ise, tayınlarını aylık olarak alır. Bu insanlar tarla işçisi, zanaatkâr, taş ustası, kuyumcu, kereste taşıyıcısı, çoban ve büyük yapı projelerinde vasıflı ya da vasıfsız işçi olmak üzere çeşitli alanlarda çalışır²⁷. Kurtaş’lar tayınlarını, genelde aşağıdaki örneklerde geçtiği gibi, belli bir bürokratik düzen içinde alırlar²⁸:

18 marriš şarap (w.Geštin.lg), Ušaya tarafından tedarik edildi, seçkinlerin rehberi Bakabaduš (bu şarabı) aldı, 547 Mısırlı işçiye (m.kurtaş) verdi. Onlar Tamukkan’a gittiler. O, Bakabana’nın mühürlü bir belgesini taşıyordu. 21. Yıl²⁹.

PF 1557’teki bu bilgiler, ürünü tedarik eden, bu ürünü dağıtmak için teslim alan ve buna yetki veren kişilerin isimleri ve pozisyonları hakkında net ifadeler kullanır. İşçilerle ilgili ise, onların geldikleri yer ve sayıları dışında, herhangi bir bilgi vermez. Fakat bu durum aşağıdaki PF 852 ile bunun benzeri metinlerde biraz daha detaylandırılmıştır:

164 (BAR) tahıl(ŞE.BAR.lg), Kurištiš’li Turpiš tarafından tedarik edildi, tayınla geçimini sağlayan Skudria’lı işçiler (m.kurtaş) Baktiš’te (bu tahılı) tayın olarak aldılar. İkinci (ve) üçüncü aylar, toplam 2 ay, 23. Yıl.16 yetişkin erkek (kişi başı) 3 (BAR),1erkek çocuk 1(BAR) 16 kadın (kişi başı) 2(BAR),1 kız çocuk 1(BAR). Toplam 34. Onlara aylık 82 (BAR) tahıl verilir³⁰.

²⁶ Hallock, 1969, s. 6.

²⁷ Cameron, 1948, s. 11, 14, 27; Waters, 2014 s. 105.; Roland G. Kent, *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, American Oriental Society, New Haven 1953, s. 144 (DSf 28-55). Briant, büyük projelerde yer almak için başka bölgelerden gelen çok yetenekli zanaatkarların sayısının oldukça sınırlı olduğunu düşünmektedir. Ona göre, kurtaş’ların çok büyük bir bölümü vasıfsız insanlardan oluşuyordu. Briant, 2002, s. 435. Carl Nylander’in, Pasargadae ve Persepolis’teki kral saraylarının da dâhil olduğu anıtsal yapıların mimari ve sanatsal nitelikleriyle ilgili çalışması, II. Kyros döneminden (M.Ö. 559-530) itibaren, bu yapılarda çalışmak üzere, Anadolu’dan çok sayıda insanın imparatorluğun merkezine gelmiş olabileceğini göstermektedir. Nylandere’e göre, hem bu yapıların taş işlemeciliğinde hem de yapı tekniklerinde, Ion ve Lydia’lı işçilerin ve ustaların etkisi görülmektedir. Bkz. Carl Nylander, *Ionians in Pasargadae. Studies in Old Persian Architecture*, Acta Universitatis Upsaliensis Boreas. Upsala Studies in Ancient Mediterranean Civilizations.1, Upsala 1970, s. 15-21, 73-101, 144-149.

²⁸ Bu makalede tablet metinlerinin Türkçe çevirileri, Hallock’ın (1969) ve Cameron’un (1948) Persepolis arşiviyle ilgili transliterasyonları ve İngilizce çevirileri temel alınarak yapılmıştır.

²⁹ Hallock, 1969, s. 435 (PF 1557).Tablet metinleri kralların yönetimdeki yıl sayısına göre tarihlendirilmiştir. Pers krallarının tahta çıkış tarihlerindeki bir iki yıllık kaymaların yaratacağı problemlerden dolayı, bu çalışmada metin tarihleri metinde geçtiği şekliyle (örneğin I. Dareios’un hükümdarlığının 21. yılı) verilmiştir.

³⁰ Hallock, 1969, s. 245.

Bu metin işçilere geçimlik olarak verilen ürün miktarının kişinin yetişkin erkek, kadın veya çocuk olmasına bağlı olarak değiştiğini gösterir. Dolayısıyla, tablet metinleri sayesinde, belirli bir sosyo-ekonomik yapı içinden şekillenen bürokratik bir organizasyonun parçası olan bu bağımlı işçilerin geldikleri coğrafyaları, nereye seyahat ettiklerini, cinsiyet, yaş, yetenek ve özel durumlarına göre tayınlarını nerede ve hangi oranla aldıklarını çoğu kez öğrenebilmekteyiz.

2. “Anadolu’lu” Kadın ve Çocuk İşçiler (Kurtaş’lar): İstatistiki Bilgiler ve Tayın Dağıtım Oranları

İnsan kaynakları yönetimi, İmparatorluk gelirleriyle bağlantılı önemli unsurlardan biriydi³¹. Akhaemenid’lerin sahip oldukları gelişkin ulaşım ağı³² ve İmparatorluk idaresinin iş gücünü mobilize etme yeteneği kendini Persepolis Tahkimat ve Hazine metinlerinde net olarak gösterir. Bu metinler Hindistan, Arakhosia, Babylonia, Kandahar, Armenia, Baktria, Trakya, Suriye ve Mısır’dan işgücü olarak Persepolis’e ve çevre bölgelere gelen binlerce insanın kaydını tutar. Tablet kayıtlarının azımsanmayacak bir bölümü de Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden gelen işçilerle ilgilidir. Yayımlanmış Persepolis tabletlerinde toplam sayıları 2500 civarında olan “Anadolulu” insanın kaydı bulunur. Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden gelen bu insanların yaklaşık 1100’den fazlası kadın, erkek çocuk ve kız çocuklardan oluşur (bkz. Tablo I, II, III, IV, V). Bütün bu işçiler, geldikleri bölgeler ve “etnik kökenleri” fark etmeksizin, aldıkları tayın oranları bakımından aynı bürokratik uygulamalara tabidir³³. Persepolis arşivinde, çocuk ve kadın

³¹ Elspeth R. M. Dusinger, *Empire, Authority, and Autonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge University Press, New York 2013, s. 35.

³² Herodotos’un Susa’dan Sardeis’e kadar uzandığından ve üzerinde yüz on bir istasyonun yer aldığından söz ettiği “Kral Yolu”, muhtemelen, Anadolu’dan Persepolis’e ve çevresine gelen insanların naklinde çok önemli bir rol oynuyordu. Hdt. V. 52-54. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için ayrıca bkz. David F. Graf, “The Persian Royal Road System”, in: Heleen Sancisi-Weerdenburg, Amélie Kuhrt, and Margaret Cool Root (edd.), *Achaemenid History VIII. Continuity and Change. Proceedings of the Last Achaemenid History Workshop, April 6-8 1990, Ann Arbor, Michigan*, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden 1994, s. 175-180. Pierre Briant, “From the Indus to the Mediterranean: The Administrative Organization and Logistics of the Great Roads of the Achaemenid Empire”, in: Susan E. Alcock, John Bodel, and Richard J.A. Talbert. Chichester (edd.), *Highways, Byways, and Road Systems in the Pre-Modern World*, John Wiley & Sons, Inc., 2012, s. 185-197. Henry P. Colburn, “Connectivity and Communication in the Achaemenid Empire”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 56 (2013) 29-52, Koninklijke Brill NV, Leiden 2013, s. 29-49.

³³ Örneğin, Sardeis satrapı Artaphernes’in (PF=İrdapirna) mühürlü belgesiyle krala giden bir kafiliye dağıtılan tayınla ilgili şöyle bir metin (PF 1455) kayda alınmıştır: “1.7 (BAR) unu Dadumanya aldı ve 8 yetişkin erkek kişi başı (günlük) $1\frac{1}{2}$ quart, 5 erkek çocuk kişi başı

kurtaş'ların Anadolu'dan geldikleri yerler arasında, Lykia (Turmiriya), Kappadokia (Katpatuka/Kat-ba-du-kaş), Sardeis (İşpartiyap/Sparda), Karia (Kurka(ş)/Karka) ve Ionia (Yauna) sayılabilir.

2.1. 1. Lykialı Erkek Çocuk, Kız Çocuk ve Kadın İşçilerle İlgili İstatistikî Bilgiler

Persepolis ve Persepolis'in çevre yerleşimlerine gelen “Anadolulu” kadın, erkek çocuk ve kız çocuk işçiler hakkındaki kayıtların çoğu Lykia'dan gelenlerle ilgilidir (bkz. Tablo I)³⁴. Lykialı kadın ve çocuk işçilerle ilgili tabletlerdeki ilk kayıtlar, I. Dareios'un tahtta geçişinin 21. yılının değişik aylarına denk gelir (bkz. Tablo I). PF 1946 (13-14)³⁵, PF 1947 (64-66)³⁶ ve PF 1947 (72)'de³⁷ toplam sayıları 83 olan kadın ve çocuk işçilerin Rakkan ve Midazanaş gibi değişik yerlerden tayin aldıkları görülür (bkz. Tablo I). PF 1947 (59)'da³⁸ ise, Baktrialı ve Turmiriyanlı (Lykialı) 27'si erkek çocuk ve 21'i kız çocuk ile sayıları belli olmayan kadın sulama (?) işçilerine Rakkan'da belli oranlarda tayin olarak un verildiğinden söz edilir (bkz. Tablo I). Bu kişilerden kaç tanesinin Lykialı ve ne kadarının kadın olduğu ise bilinmemektedir.

(günlük) Iquart aldılar. O (Dadumanya) Artaphernes'in mühürlü belgesini taşıyordu. Onlar krala gittiler. 9. ay”. Bkz. Hallock, 1969, s. 409. Bu metinde geçen bilgiler Persepolis arşivindeki diğer metinlerle karşılaştırıldığında, kurtaş'ların geldikleri bölge ve tayınlarının dağıtıldığı yerlerin farklı olmasının, kendilerine uygulanacak bürokratik işlemlerin ve alacakları tayin miktarının aynılaşmasında bir engel teşkil etmediği görülür. I. Dareios'un hükümdarlığının 22. yılı ile 28. yılları arasındaki kayıtları gösteren birkaç PF metni bu bağlamda, aydınlatıcı bilgiler içerir. Bkz. Hallock, 1969, s. 374 (PF 1321), s. 381 (PF 1351), s. 388 (PF 1374), s. 395 (PF 1400), s. 401-402 (PF 1425), s. 414 (PF 1474). Bu metinler farklı kişiler tarafından farklı merkezlerde dağıtılan tayin oranlarının yıllarca değişmediğini gösterir. Sardeis'ten giden kafiye verilen tayin oranıyla eşit bir oran, söz konusu metinlerde kayıtlı kişilere de verilir; her bir yetişkin erkeğin günlük $1\frac{1}{2}$ quart, erkek çocukların 1 quart ve bunlara refakat eden kişilerin ise $1\frac{1}{2}$ quart un aldıkları standart bir ödeme oranı görülür. $1\frac{1}{2}$ quart ve 1 quart'ın genel standarda uygun bir ödeme olduğu konusundaki görüş için ayrıca bkz. Lewis, 1990, s. 2.

³⁴ Elam dilindeki metinlerde geçen Lykialılarla ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için ayrıca bkz. Jan Tavernier, “Des Lyciens à Persépolis et en Mésopotamie durant la période achéménide (ca 521-331 avant J.-C.)”, in: R. Lebrun, É. Raimond, J. Vos (edd.), *Bibliothèque des Cahiers de Linguistique de Louvain 136, Hethitica XVII, Studia de Lycia antiqua*, Leuven- Paris – Bristol 2015, s. 149-173.

³⁵ Hallock, 1969, s. 533, 536.

³⁶ Hallock, 1969, s. 541, 544.

³⁷ Hallock, 1969, s. 541, 545.

³⁸ Hallock, 1969, s. 541, 544.

Lykia'dan gelen kadın ve çocuk işçilerin 576'sı da I. Dareios'un hükümdarlığının 22. yılının farklı aylarında tayın alır (bkz. Tablo I)³⁹. Bu dönem tayın alan Lykialı işçi sayısının en yüksek olduğu dönemdir. Tablet metinleri bu yılda Uranduş⁴⁰, Tiraziş (modern Şiraz)⁴¹, Kurra⁴² ve Tukraş⁴³ gibi yerleşim merkezlerinde Lykialı işçilere tayın dağıtıldığını kaydeder (bkz. Tablo I). Ancak birçok tablet, işçilere ödemenin yapıldığı yerleşim birimi ya da işçilerin gideceği yer hakkında bilgi vermez (bkz. Tablo I). PF 1006'da ise, dikkat edilmesi gereken başka bir nokta ortaya çıkar. Bu metinde üç aylık bir süre için 48 BAR tahıl (=Şe.bar.lg) üzerinden tayın alan toplam 5 Turmiriyanlı ve Skudalı kadından bahsedilir. Fakat bu beş kadından kaç tanesinin Lykialı olduğu belirtilmez. Bu yüzden, bahsi geçen bu 5 kadın, önceki satırlarda verilen toplam 576 kişiye dâhil değildir (bkz. Tablo I)⁴⁴.

I. Dareios'un hükümdarlığının 23. yılının farklı aylarında tayın alan Lykialı kadın ve çocuk işçi sayısı ise 196'dır (bkz. Tablo I)⁴⁵. Bu döneme kayıtlı birkaç tablet, tahıl (=Şe.bar.lg) üzerinden alınan tayınların Memaş⁴⁶ ve Nakusantis⁴⁷ gibi farklı merkezlerde dağıtıldığını gösterir (bkz. Tablo I). Muhtemelen bu işçiler bahsi geçen merkezlerdeki işlerde çalışıyorlardı. Fakat PF 858⁴⁸ ve PF 1171'de⁴⁹ işçilerin tayın aldıkları ya da gidecekleri yer belirtilmemiştir. PF 860'ta ise⁵⁰, tayının Tiraziş'ten (modern Şiraz) gelen Lykialı işçiler için verildiğinden bahsedilir.

Persepolis Tahkimat Tabletleri'nde Lykialı kadın ve çocuk işçilerin kayıtlarıyla ilgili en son tarihler ise, I. Dareios'un tahtta çıkışının 24. yılının farklı aylarına denk gelir. Bu dönemde toplamda 59 kadın ve çocuk Lykialı işçinin kaydı tutulmuştur. İşçilerden 27'si tayınlarını Barniş denen bir yerden

³⁹ Hallock, 1969, s. 247 (PF 859), s. 289-291 (PF 1000- 1001, PF 1003-1005), s. 303-304 (PF 1047-1050), s. 320 (PF 1100), s. 331 (PF 1142), s. 337 (PF 1172).

⁴⁰ Hallock, 1969, s. 247 (PF 859).

⁴¹ Hallock, 1969, s. 290 (PF 1003).

⁴² Hallock, 1969, s. 331 (PF 1142).

⁴³ Hallock, 1969, s. 291 (PF 1006).

⁴⁴ Bkz. Dipnot 43.

⁴⁵ Hallock, 1969, s. 290 (PF 1002), s. 246-247 (PF 857- PF 858, PF 860). PF 1171'de 11 marriş şarabın (=Geştin.lg) Skudriyalı, Lykialı (Turmiriyanlar) ve Harrinu işçi kadınlara verildiğinden söz edilir. Bu metinde Lykialı kadın işçi sayısı, tayının verildiği ve işçilerin gidecekleri yer hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Dolayısıyla bu metindeki kadın sayısı yukarıda verilen 196 kadın ve çocuk işçi sayısına dâhil değildir. Bkz. Hallock, 1969, s. 337.

⁴⁶ Bkz. dipnot 45, PF 857.

⁴⁷ Bkz. dipnot 45, PF 1002.

⁴⁸ Bkz. dipnot 45, PF 858

⁴⁹ Bkz. dipnot 45, PF 1171.

⁵⁰ Bkz. dipnot 45, PF 860.

alırken⁵¹, diğerlerine tahıl (=Še.bar.lg) dağıtımının nerede yapıldığı belirtilmemiştir (bkz. Tablo I)⁵².

2.1.2. Kappadokialı Erkek Çocuk, Kız Çocuk ve Kadın İşçilerle İlgili İstatistikî Bilgiler

Lykia'dan olduğu gibi Kappadokia'dan da farklı dönemlerde birçok kadın ve çocuk Persepolis çevresindeki bölgelerde işçi olarak bulunuyordu (bkz. Tablo II). Kadın, erkek çocuk ve kız çocuk sayısının birbirinden ayrı olarak verildiği tabletlerde⁵³, 18'i erkek çocuk, 73'ü kadın ve 12'si de kız çocuk olmak üzere, toplam 103 Kappadokialı kadın ve çocuk işçinin kaydı tutulmuştur (bkz. Tablo II). Bunun yanında, PF 1156⁵⁴, bize, şarap (w.Geštin.lg) olarak tayın alan 102 Kappadokialı işçinin bilgisini sunarken, PF 1577⁵⁵ de Elam'a giden ve tayınları hurma (Ma.lg) olarak verilen 108 işçinin bilgisini verir (bkz. Tablo II). Fakat bu iki metin de işçileri yaş ve cinsiyetlerine göre sınıflandırmadığı için, toplamı 210 olan bu insanların, belirli bir kategori içinde değerlendirilmeleri zorlaştırır. Bu işçilerden tamamının ya da bir kısmının yetişkin erkek olma ihtimali de söz konusudur. Dolayısıyla, Kappadokia'daki kadın ve çocuk işçilerin toplam sayıları ele alınırken, bu durumun göz önünde bulundurulması gerekir.

2.1.3. Sadeisli Erkek Çocuk, Kız Çocuk ve Kadın İşçilerle İlgili İstatistikî Bilgiler

Batı Anadolu'da, Akahemenid İmparatorluğu'nun en önemli satraplık merkezlerinden biri olan Sardeis'ten gelen işçilerin kayıtları da Persepolis tabletlerinde kendilerine yer bulur (bkz. Tablo III). Bu tabletlerden sadece ikisi erkek çocukların un olarak tayın aldıklarının bilgisini verir. 5 Sardeisli erkek çocuğun krala giderken tayın olarak un aldıkları PF 1455'te geçer (bkz. Tablo III)⁵⁶. Bu tabletin tarihi belli değildir, ancak Sardeis satrapı

⁵¹ Hallock, 1969, s. 500 (PF 1823).

⁵² Hallock, 1969, s. 248 (PF 861-862). Lykialı işçilerle ilgili olan iki tabletten PF 1565 ve PF 1141'in tarihleri ise bilinmemektedir. 37 işçiye kişi başı ayda 1 quart incirin (PF=w.pi-ut) tayın olarak dağıtıldığının bilgisini veren PF 1141 ile yine Elam yolunda olan 100 işçiye tayın olarak şarap (PF=Geštin.lg) verildiğinin kaydını tutan PF 1565'ten kayıtlı kişi sayısının kaçının kadın ve çocuk olduğunu çıkaramıyoruz. Bunun da ötesinde, bunlara yetişkin erkeklerin de dâhil olup olmadığı konusunda bir fikir sahibi değiliz. Bu yüzden Lykia'dan gelen kadın ve çocuk işçilerin sayısı için ancak yaklaşık değerler verilebilir. PF 1565 için bkz. Hallock, 1969, s. 437; PF 1141 için bkz. Hallock, 1969, s. 331.

⁵³ Hallock, 1969, s. 244 (PF 850), s. 294 (PF 1016), s. 630-631 (PF 2039).

⁵⁴ Hallock, 1969, s. 334.

⁵⁵ Hallock, 1969, s. 440.

⁵⁶ Hallock, 1969, s. 409

Artaphernes'in mühürlü belgesini taşıyan bir görevlinin adının metinde geçmesi, tabletin M.Ö. 505'ten uzak olmayan bir döneme ait olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir tablet ise, I. Dareios'un yönetiminin 27. yılının 9. ayındaki işçi tayınlarının kaydını muhafaza eden PF 1404'tür. Bu tablette 12 erkek çocuk işçinin Persepolis'e giderken, Hidali'de kendilerine kişi başı günlük 1 quart unun tayın olarak verildiği yazılıdır⁵⁷. Toplamda 17 Sardeisli erkek çocuk işçinin kaydını tutan her iki tablet metninde de kadın ve çocuklardan söz edilmez (bkz. Tablo III).

2.1.4. Kariyalı Erkek Çocuk, Kız Çocuk ve Kadın İşçilerle İlgili İstatistikî Bilgiler

Kariyalı işçilerin ise, hem Persepolis Hazine Tabletleri hem de Tahkimat Tabletleri'nde kayıtları vardır (bkz. Tablo IV). I. Dareios'un hükümdarlığının 21.yılına tarihlendirilen PF 123'te Kariyalılara, Surkutur'da 110 BAR tahılın (Şe.gıg.lg) tayın olarak verildiği bilgisi yer alır. Fakat işçilerin sayıları ve cinsiyetleri hakkında herhangi bir bilgi verilmez⁵⁸. Yine PF 1123'te iki aylık bir süre için Kariyalı 122 işçiye, Karikmasdan'da kişi başı aylık $\frac{1}{20}$ marriş şarap ödendiği kayıt altına alınmıştır⁵⁹. Tarihi belli olmayan bu metinde, önceki metinde olduğu gibi, tayın alanların yaş ve cinsiyetleriyle, aldıkları ürünün oranı yazılmaz (bkz. Tablo IV). Bu durum, benzer örneklerine daha önceki satırlarda rastladığımız yaş ve cinsiyet gruplarının tam sayısını vermeyi ve bu veri üzerinden bir değerlendirme yapmayı zorlaştırır. Kariyalı kadın ve çocuk işçilerle ilgili daha ayrıntılı ve nispeten daha değişik bir veriyi PT 37'de görürüz. 5'i erkek çocuk, 27'si kadın ve 13'ü kız çocuk olmak üzere toplam 45 kadın ve çocuk işçinin kaydının yer aldığı bu metin, I. Kserkses'in (M.Ö. 486-465) hükümdarlığının 19. yılının 9. ayına tarihlidir (bkz. Tablo IV). Bu metnin önemli ve diğerlerinden farklı özelliği ise, Parşa'da (?) yapıldığı düşünülen ödemelerin gümüş üzerinden gerçekleştiği bilgisini vermesidir⁶⁰.

2.1.5. İonialı Erkek Çocuk, Kız Çocuk ve Kadın İşçilerle İlgili İstatistikî Bilgiler

Tahkimat tabletlerinden ikisi de doğrudan İonialı kadın ve çocuk işçilere verilen tayınlarla ilgilidir (bkz. Tablo V). Bunlardan birincisi, I. Dareios'un hükümdarlığının 17. yılının 10. ayına tarihli PF 2072 (84-85) metnidir⁶¹. Bu metin, nerede verildiği ve oranı belli olmayan bir tahılı tayın olarak alan 2

⁵⁷ Hallock, 1969, s. 396.

⁵⁸ Hallock, 1969, s. 109.

⁵⁹ Hallock, 1969, s. 326.

⁶⁰ Cameron, 1948, s. 11, 14, 142-143.

⁶¹ Hallock, 1969, s. 643-644

erkek çocuk işçiden söz eder. Diğer metin ise, İonialı sulama (?) işçisi (Yaunaiṣnumakašbe) olan 23 kadının kaydını tutan PF 1224'tür. Bu kadınlara Persepolis'te 32 BAR'lık bir tahıl (=Še.bar.lg) tayın olarak dağıtılır⁶². I. Kserkses'in 3. yılının 7-12 ayları arasına tarihlendirilen PT 15'te ise, Mısırlı, Suriyeli ve İonialı toplam 201 işçiden bahsedildiğini görürüz. Ancak metin bu kişilerin cinsiyetleri, yaşları ve aldıkları ücretler konusunda bilgi vermez (bkz. Tablo V)⁶³. Dolayısıyla, Babylonia'daki sedir kerestelerinin Susa'ya naklinde, kralın sarayının yapımında ve taş işlemeciliğinde çalışan bu insanların⁶⁴, işlerin ağırlığı ve bu işlerin mesleki uzmanlık gerektirmesi hususu göz önüne alındığında, yetişkin erkek olmaları daha olası görülmektedir. Fakat bunlar arasında İonialı kadın ve çocuk işçilerin bulunamayacağını kesin bir dille ifade etmek ise, doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

2.2. Persepolis Tablet Arşivine Göre Anadolu'dan Gelen Çocuk ve Kadın İşçilere Yapılan Tayın Dağıtım Oranları

Daha önce de bahsi geçtiği üzere, “Persepolis ekonomisi”nde tayın dağıtımları noktasında bir standartlaşma söz konusuydu. Bu standartlaşmanın doğrudan yansımaları, Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen kadın ve çocuk işçilerin durumunda da kendini gösterir.

2.2.1. “Anadolulu” Çocuk İşçilere Yapılan Tayın Dağıtım Oranları

Erkek çocuk işçilerle kız çocuk işçilerin aldıkları aylık tayın oranları yaş ve yeteneklerine bağlı olarak genelde aylık $2\frac{1}{2}$ BAR, 2 BAR, $1\frac{1}{2}$ BAR, 1 BAR ya da $\frac{1}{2}$ BAR şeklindedir. Bu oranların farklılığındaki temel etken işçilere tayınlarının hangi yılda ve nerede verildiğiyle ilgili değildir. I. Dareios'un hükümdarlığının 23. ve 25. yılında Kappadokialı kadın, erkek çocuk ve kız çocuk işçilerin Baktiṣ ve Kaupirriṣ'te aldıkları tayın oranları (bkz. Tablo II), Lykialı işçilerin 21. yıldan 25. yıla kadar olan dönemde Rakkan, Midazanaṣ, Uranduṣ, Tiraziṣ, Tukraṣ Memaṣ, Nakusantiṣ, Barniṣ ve adı belirtilmemiş diğer bölgelerden aldıkları oranlarla aynıdır (bkz. Tablo I).

I. Dareios'un krallığının 21'inci yılı ile 25'inci yılları arasında erkek çocuk işçilerden $1\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alanların toplam sayısı, 69'u Lykialı (bkz. Tablo I) ve 12'i Kappadokialı (bkz. Tablo II) olmak üzere 81'dir⁶⁵. Aynı

⁶² Hallock, 1969, s. 349.

⁶³ Cameron, 1948, s. 11,14, 20, 110.

⁶⁴ Cameron, 1948, s. 11.

⁶⁵ Lykialı erkek çocuk işçilerin 29'una I.Dareios'un hükümdarlığının 21. yılında (PF 1947(59), PF 1947(64-66), PF 1947(72)), 18'ine 22. yılında (PF 859, PF 1003-1005, PF 1047, PF 1049, PF 1050), 21'ine 23. yılında (PF 1002, PF 857- 858, PF 860) ve 1'ine de 24. yılında (PF 862)

oranda ve aynı zaman aralığında tayın alan kız çocuk işçilerin toplam sayısına bakıldığında, 3'ü Kappadokialı ve 43'ü ise Lykialı olmak üzere, toplam sayıları 46'dır (bkz. I, II)⁶⁶.

Bunun yanı sıra, tayınlarını aylık 1 BAR olarak alan erkek ve kız çocuk işçiler de vardır. 51 erkek çocuk işçi ile 55 kız çocuk işçi tayınlarını bu oran üzerinden alır. Erkek çocuk işçilerin 45'i Lykialı, geriye kalan 6'sı ise Kappadokialıdır⁶⁷. Aynı oran üzerinden tayın alan 55 kız çocuk işçinin ise, 46'sı Lykialı, geriye kalan 9'u ise Kappadokialıdır. Bu oran üzerinde alınan tayınlar I. Dareios'un iktidarının 21'inci yılından 24'üncü yılına kadar değişmeden devam eder (bkz. Tablo I, II)⁶⁸. Bu da "Persepolis ekonomisi"ndeki normal standart ödeme uygulamasıyla paralellik gösterir.

$2\frac{1}{2}$ BAR, 2 BAR ve $\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alan erkek çocuk ve kız çocuk işçilerin durumunda, tamamının Lykialı olmaları sebebiyle, bir farklılık söz konusudur. $2\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alan erkek çocuk işçi sayısı toplamda 68'dir. Bu oranla tayın alan kız çocuk işçi sayısı ise 33'tür⁶⁹. 2 BAR oranında tayın alan erkek çocuk işçi sayısı ise, toplamda 61 ve aynı oranda tayın alan toplam kız çocuk işçi sayısı 37'dir⁷⁰.

---

tayınları dağıtılmıştır (bkz. Tablo I). Kappadokialı erkek çocuk işçilerden ise, 6'sı I. Dareios'un hükümdarlığının 23. yılında (PF 2039), 6'sı da 25.yılında (PF 1016) tayınlarını alırlar (bkz. Tablo II).

⁶⁶ Lykialı kız çocuk işçilerden 9'u I. Dareios'un tahtta çıkışının 21. yılında (PF 1947 (59), PF 1947(64-66), 8'i 22. yılında (PF 1003-1005, PF 1049- 1050), 18'i 23. yılında (PF 1002, PF 857- 858, PF 860) ve 8'i de 24. yılında (PF 861- 862, PF 1823) tayınlarını almaktadır (bkz. Tablo I). Kappadokialı 3 kız çocuğuna tayınlarının dağıtımı ise, I. Dareios yönetiminin 25. yılına (PF 1016) tarihlidir (bkz. Tablo II).

⁶⁷ Likyalı erkek çocuk işçilerden 2'sine tayınları I. Dareios'un tahtta çıkışının 21. yılında (PF 1947(64-66)) verilirken, 26'sına 22. yılında (PF 859, PF 1003-1005, PF 1047), 13'üne 23. yılında (PF 857- 858, PF 860) ve 4 kişiye de, kralın hükümdarlığının 24. yılında (PF 861, PF 1823) verilir (bkz. Tablo I). Kappadokialı 6 erkek çocuk işçi ise, tayınlarını aynı kralın egemenliğinin 23. yılında (PF 850) alır (bkz. Tablo II).

⁶⁸ Lykialı 46 kız çocuk işçiden 15 kişiye tayınları I. Dareios'un hükümdarlığının 21.yılında (PF 1947(59), PF 1947(72)) verilir. Bunlardan 12 kişi tayınlarını kralın yönetiminin 22. yılında (PF 1001, PF 1003-1005) alırken, 13 kişi 23. yılında (PF 857-858, PF 860, PF 1002) ve 2 kişi ise 24. yılında (PF 861) bu tayınları alırlar (bkz. Tablo I). Kappadokialı 9 kız çocuk işçi ise, tayınlarını aynı kralın egemenliğinin 23. yılında (PF 850, PF 2039) alır (bkz. Tablo II).

⁶⁹ $2\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alan erkek çocuk işçilerin 48'i tayınlarını Dareios'un hükümdarlığının 22. yılının farklı aylarında alırken (PF 1001, PF 1003-1005, PF 1047), bunlardan 20'si tayınlarını 23. yılda (PF 1002, PF 860) alır. 33 kız çocuk işçi ise tayınlarını I. Dareios'un yönetiminin 22. yılında (PF 1001, PF 1047) alır (bkz. Tablo I).

⁷⁰ Erkek çocuk işçilerin 1'i I. Dareios'un hükümdarlığının 21'inci yılında (PF 1947(59)), 39'u 22'inci yılında (PF 859, PF 1004, PF 1047-1048, PF 1050, PF 1005), 14'ü 23'üncü yılında (PF 857, PF 860, PF 1003) ve 7'si de 24'üncü yılında (PF 861-862, PF 1823) tayınlarını alır.

14 erkek ve 16 kız çocuk işçi ise, farklı dönemlerde $\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alır⁷¹. $2\frac{1}{2}$ BAR, 2 BAR oranında tayın alan çocuk işçilerin tamamı Lykialı olsa da, tayınlarını farklı dönemlerde Barniś, Nakusantiś, Tiraziś gibi değişik bölgelerde almaktaydılar (bkz. Tablo I). Bu durum bir açıdan ödemeler noktasında belli bir standartlaşmaya işaret etse de, genel tablo göz önüne alındığında, oranların erkek ve kız çocuk işçiler için biraz yüksek olduğu görülür. Eğer tayın olarak alınan bu yüksek oranların sebebi çocuklar arasındaki özel yeteneklerinden kaynaklanmıyorsa, o zaman Hallock'ın benzer örnekler için öne sürdüğü önerisini dikkate almak gerekecektir. Yüksek oranda tayın alan kız ve erkek çocukların yetişkin olma ihtimalinin yüksek olduğunu iddia eden Hallock⁷², bazı durumlarda “erkek çocuklar” teriminin yaştan ziyade mesleki bir duyarlılıkla yetişkin erkekler için kullanılmış olabileceğini öne sürer⁷³.

I.Dareios'un iktidarının 22. yılı ile 28. yılları arası kayıtları gösteren PF metinlerinin birkaçında⁷⁴ ise, erkek çocukların her birinin günlük 1 quart un aldıkları görülür. Bir günlük yolculuk için sağlanan bu un miktarı, yolcuların ilk hareket noktalarından bağımsız olarak verilir. Kral tarafından Hindistan'a,⁷⁵ Arakhosia'dan Susa'ya⁷⁶ ya da krala gönderilen yolcuların aldıkları tayın oranları⁷⁷ aynıdır. Bu oran Persepolis-Susa arası kısa mesafeli yolculuklar için de geçerlidir⁷⁸. Aynı şekilde, erkek çocukların 1quart oranında tayın olarak un alma durumları Sardis'ten Persepolis'e ya da krala gönderilen kişiler için de değişmemektedir. Bu açıdan, Sardeis'ten Persepolis'e ve krala gittikleri belirtilen kişilerin aldıkları kayıtlı günlük tayın miktarı da, Persepolis metinlerindeki genel tayın dağıtım oranına paralellik gösterir. PF 1404'te I. Dareios'un egemenliğinin 27. yılının 9. ayında Sardeis satrapı Artaphernes'in mühürlü belgesini taşıyan Dauma adlı bir kişinin dağıtacağı unun alıcıları arasında 12 erkek çocuk yer alır (bkz. Tablo III). Yine

---

Kız çocukların tamamına ise, tayınları I.Dareios'un hükümdarlığının 22'inci yılında (PF 1003- 1005, PF 1047) verilir (bkz. Tablo II).

⁷¹ Erkek çocuk işçilerden 12 kişi I. Dareios'un hükümdarlığının 22. yılında (1969, 1003- 1005, PF 1047), 2 kişi ise 24. yılında (PF 862) tayınlarını alır. Aynı oranla tayın dağıtılan kız çocuk işçilerden 6'sı tayınlarını aynı kralın tahtta çıkışının 22. yılında (PF 1003- 1005, PF 1047), 8 kişi 23. yılında (857-858) ve 2 kişi de 24. yılında (PF 861-862) alır (bkz. Tablo I).

⁷² Hallock, 1969, s. 30.

⁷³ Hallock, 1969, s. 39.

⁷⁴ Hallock, 1969, s. 381 (PF 1351), s. 388 (PF 1374), s. 394 (PF 1397), s. 395 (PF 1400), s. 401-402 (PF 1425), s. 414 (PF 1474).

⁷⁵ Hallock, 1969, s. 394 (PF 1397).

⁷⁶ Hallock, 1969, s. 381 (PF 1351).

⁷⁷ Hallock, 1969, s. 414 (PF 1474).

⁷⁸ Hallock, 1969, s. 388 (PF 1374), s. 395 (PF 1400).

Artaphernes'in yetkisiyle krala gittikleri bilinen erkek çocukların kayıtlı olduğu, ancak tarihi bilinmeyen PF 1455'te de 5 erkek çocuk dağıtılacak unun paydaşları arasında bulunur⁷⁹. Her iki metinde de gıdanın paylaşımı, benzer şekilde, günlük olarak diğer bölgelere giden ya da farklı bölgelerden gelen yolculara yapılan paylaşım ile aynı orandadır; bu metinlerde de erkek çocukların aldığı miktar 1 quart'tır (bkz. Tablo III). Ancak PF 1946 (13-14)'te Lykialı hem kız hem de erkek kurtaş'ların günlük $1\frac{1}{2}$ quart oranında tahılı (?) tayın olarak aldıkları da görülür (bkz. Tablo I).

2.2.2. "Anadolulu" Kadın İşçilere Yapılan Tayın Dağıtım Oranları

Persepolis metinlerinde kadınlarla ilgili kayıtlar, bize bu bölgenin sosyo-ekonomik yapısının başka bir yönünü daha gösterir. Persepolis Tahkimat Tabletleri'nin büyük bir bölümünde kadınların aldıkları aylık tayın miktarı, normal aylık tayın miktarı 3 BAR olan yetişkin erkeklerinkinden daha düşüktür⁸⁰. Ancak bu her zaman böyle değildir. Kadınlar bazen yetişkin erkekler kadar, bazen de onlardan daha yüksek oranda tayın alırlar. Anadolu'dan gelen kadın işçilere bakıldığında, aylık kişi başı 3 BAR gibi yüksek oranlı tayın alan kadınlar olduğu gibi, $1\frac{1}{2}$ BAR gibi normal standartta uygun ya da 1 BAR gibi daha düşük oranlarda tayın alan kadınların da olduğu görülür (bkz. Tablo I, II, V). 3 BAR oranında tayın alan toplam 140 "Anadolulu" kadının hepsi Lykialıdır (bkz. Tablo I). Bu kadınların tamamına, tayınları I. Dareios'un hükümdarlığının 22. yılının farklı aylarında dağıtılır (bkz. Tablo I). Yüksek oranda tayın alan bu kadınlar, muhtemelen, Hallock'ın da başka bir bağlamda iddia ettiği gibi, ya yöneticidirler ya da özel yeteneklere sahip kişilerdir⁸¹.

2 BAR oranında tayın alan "Anadolulu" kadın işçilerin kayıtlı toplam sayısı ise 376'dır. Bu kadınlardan 294'ü Lykialı (bkz. Tablo I), 73'ü Kappadokialı (bkz. Tablo II) ve 9'u da İonialı (bkz. Tablo V) olarak kayıtlarda geçer⁸². $1\frac{1}{2}$ BAR oranında tayın alan "Anadolulu" kadın kaydına ise, sadece

⁷⁹ Hallock, 1969, s. 409.

⁸⁰ Hallock, 1969, s. 5.

⁸¹ Hallock, 1969, s. 5.

⁸² Lykialı kadın işçilerden 28 kişi tayınlarını I. Dareios'un hükümdarlığının 21. yılında (PF 1947(64-66), PF 1947(72)), 146 kişi 22. yılında (PF 859, PF 1003-1006), 87 kişi 23. yılında (PF 1002, PF 858, PF 860), 33 kişi 24. yılında (PF 861-862, PF 1823) alır (bkz. Tablo I). Aynı oranda tayın alan Kappadokialı kadın işçilerden 46 kişi tayınlarını kralın yönetiminin 23. yılında (PF 850, PF 2039), 27 kişi de 25. yılında (PF 1016) alır (bkz. Tablo II). Erkek çocuk doğuran anneler kategorisinde yer alan İonialı 9 kadın ise, tayınlarını I. Dareios'un hükümdarlığının 22. yılında (PF 1224) alır (bkz. Tablo V). Hallock, 1969, s. 349.

PF 859’da rastlanır. I. Dareios’un hükümdarlığının 22. yılına tarihli bu metinde Turmiriyanlı kadınlardan birinin bu oranda tahıl (še.bar.lg) aldığı görülür (bkz. Tablo I)⁸³.

Persepolis arşivi, kadınların aldığı tayınların dağıtım oranlarıyla ilgili ilginç bir ölçütü daha ortaya çıkarır. Bu ölçüt kadınların doğurdukları çocuğun erkek ya da kız olmasıyla ilgilidir. Metinlerde erkek çocuk annesi kadınlar, kız çocuk annesi kadınlardan iki kat daha fazla tayın alır. Hallock’ın, erkek annelerinin ödüllendirilmesi olarak gördüğü bu durum,⁸⁴ yıllara ve farklı yerlere göre herhangi bir değişiklik göstermez. Örneğin, I. Dareios’un hükümdarlığının 25. yılının 4. ayına tarihlenen PF 1203 metninde erkek annelerine kişi başı 1 marriš şarap verilirken, kız annelerine $\frac{1}{2}$ marriš şarap verilir⁸⁵. Yine I. Dareios’un iktidarının 24. yılının 1. ayına tarihlenen PF 1202’deki (Narezzaš’ta)⁸⁶ ve 23. yıla tarihlenen PF 1213’teki (dağıtım yeri belirtilmemiş)⁸⁷ annelere dağıtılan şarap oranlarıyla, 23. yıla tarihlenen PF 122’deki (Turtukkan’da)⁸⁸ verilen biranın oranları herhangi bir değişiklik göstermemektedir. Aynı şekilde, I. Dareios’un hükümdarlığının 21. yılına tarihlenen PF 1233 metninde Zakzaku’da erkek annesi kadınların her birine 1 BAR mitli’nin, kız annesi kadınların her birine ise $\frac{1}{2}$ BAR mitli’nin tayın olarak verildiği görülür⁸⁹. Dolayısıyla, zaman, yer ve ürün farklı olsa da erkek doğuran annelerin, kız doğuran annelerden iki kat oranında daha fazla tayın aldığı standart bir ödeme sistemi vardır.

Persepolis’te, İonialı 23 anneye verilen 32 BAR tahılın (=Še.bar.lg) kaydını tutan ve I. Dareios’un yönetiminin 22. yılının 12. ayına tarihlenen PF 1224 metnindeki tahıl oranı da yukarıdaki diğer metinlerle paralellik gösterir (bkz. Tablo V). Bu kadınlardan erkek annesi olan 9’u, kişi başı aylık 2 BAR tahıl alırken, kız annesi olan 14’ü, kişi başı aylık 1 BAR tahıl alır⁹⁰. Sonuç olarak, İonialı annelerin bu durumu, Persepolis’te kişilerin “etnik kimliklerinin”, geldikleri bölgelerin ya da tayınlarını aldıkları yerlerin alacakları tayın oranları üzerinde bir etkisinin olmadığını gösterir.

---

⁸³ Hallock, 1969, s. 247.

⁸⁴ Hallock, 1969, s. 5-6, 37.

⁸⁵ Hallock, 1969, s. 344.

⁸⁶ Hallock, 1969, s. 344.

⁸⁷ Hallock, 1969, s. 347.

⁸⁸ Hallock, 1969, s. 109.

⁸⁹ Hallock, 1969, s. 352.

⁹⁰ Hallock, 1969, s. 349.

3. Sonuç

Persepolis Tahkimat ve Hazine tabletleri, Akhaemenid İmparatorluğu'nun insan kaynakları yönetimi ve bölgeler arası işgücü hareketleri konusunda önemli bilgiler verir. Bu bilgilerin bir kısmı, Lykia, Kappadokia, Sardeis, Karia ve Ionia'dan gelen kadın ve çocuk işçilerle (kurtaş'larla) ilgilidir. Tabletlerde, Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen yaklaşık 600 kadın, 310 civarında erkek çocuk ile 210 civarında kız çocuk işçinin kaydı bulunur (bkz. Tablo I, II, III, IV, V). Bu işçilerin yarısından fazlası Lykia'dan gelen işçilerden oluşur (bkz. Tablo I). Geriye kalan kişilerin 70'ten fazlası Kariyalı (bkz. Tablo IV), 100'den fazlası Kappadokyalı (bkz. Tablo II) ve en az 25'i de İonialı kadın ve çocuk işçidir (bkz. Tablo V). Bütün bu işçiler, geldikleri bölgeler ve "etnik kökenleri" fark etmeksizin aynı bürokratik uygulamalara tabidir.

Tayınların dağıtım oranları, işçilerin yetenekleri, yaşları ve cinsiyetlerine göre değişen belli bir standarda bağlıdır. "Anadolulu" kadınların aldıkları tahıl tayın oranlarına bakıldığında, aylık kişi başına 3 BAR, 2 BAR, $1\frac{1}{2}$ BAR ya da 1 BAR olarak dağıtımların yapıldığı görülür. Kız annesi kadınlar ise, erkek annesi kadınların yarısı kadar tayın alır (bkz. Tablo I, II, V). Erkek çocuk işçiler ile kız çocuk işçilerin aldıkları aylık tayın oranları ise, yaş ve yeteneklerine bağlı olarak genelde $2\frac{1}{2}$ BAR, 2 BAR, $1\frac{1}{2}$ BAR, 1 BAR ya da $\frac{1}{2}$ BAR şeklindedir (bkz. Tablo I, II). Erkek ve kız çocuk işçilerin günlük olarak da 1 (bkz. Tablo III) ya da $1\frac{1}{2}$ (bkz. Tablo I) quart oranında tahıl aldıkları örnekler de vardır.

Başka bir ifadeyle, Persepolis ve çevresinde faaliyette bulunan işçilerin iş görme güçleri ve mesleki donanımları (?), alınacak tayın oranının değişmesinde temel belirleyici etkenlerdir. Bu yüzden, işçilerin yaşları, mesleki uzmanlıkları ya da yetenekleri, cinsiyetleri ve diğer özel durumları (erkek ya da kız annesi olmak gibi) önem kazanır. Tayın alınan farklı bölgelerdeki benzerliklere ve zaman içinde aynı kalan oranlara bakıldığında, işçilerin İmparatorluğun hangi bölgesinden geldikleri ve nerede tayın aldıklarının, verilen oranların değişmesinde bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Persepolis'teki ekonomik faaliyetler içinde yer alan herkes için geçerlidir. Dolayısıyla, geldikleri bölgeye göre sayıları farklılaşsa da, "Anadolulu" işçiler de bu sosyal ve ekonomik yapının bir parçasıdır. Bu işçiler, Persepolis ve çevre bölgelerine, İmparatorluğun değişik yerlerinden gelen diğer işçilerle aynı idari uygulamalara tabidir.

KAYNAKÇA

- Briant, P., “From the Indus to the Mediterranean: The Administrative Organization and Logistics of the Great Roads of the Achaemenid Empire”, in: Susan E. Alcock, John Bodel, and Richard J.A. Talbert. Chichester (edd.), *Highways, Byways, and Road Systems in the Pre-Modern World*, John Wiley & Sons, Inc., 2012, s. 185-201.
- Briant, P., *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*, transl. by Peter T. Daniels, Eisenbrauns 2002.
- Cameron, G.G., *Persepolis Treasury Tablets*, The University of Chicago Press, Chicago 1948.
- Colburn, H.P., “Connectivity and Communication in the Achaemenid Empire”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 56 (2013) 29-52, Koninklijke Brill NV, Leiden 2013, s. 29-52..
- Dusinberre, E. R. M., *Empire, Authority, and Autonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge University Press, New York 2013.
- Garrison, M. B. & Root, M. C., *Seals on the Persepolis Fortification Tablets Volume I: Images of Heroic Encounter Part I: Text*, Oriental Institute Publications, Volume 117, Chicago 1984.
- Graf, D. F., “The Persian Royal Road System”, in: Heleen Sancisi-Weerdenburg, Amélie Kuhrt, and Margaret Cool Root (edd.), *Achaemenid History VIII. Continuity and Change. Proceedings of the Last Achaemenid History Workshop, April 6-8 1990, Ann Arbor, Michigan*, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden 1994, s. 167-189.
- Hdt. (=Herodotos, *Historiae*).
- Hallock, R.T., *Persepolis Fortification Tablets*, The University of Chicago Press, Chicago 1969.
- Henkelman, W. F. M., "Administrative Realities: The Persepolis Archives and the Archaeology of the Achaemenid Heartland." *Oxford Handbook of Ancient Iran*, Oxford University Press, New York 2013, s. 528-546.
- Henkelman, W. F. M., “Xerxes, Atossa, and the Persepolis Fortification Archive”, *The Netherlands Institute in Turkey*, İstanbul 2010a, s. 27-33.
- Henkelman, W. F. M., “ ‘Consumed by the King’. The Table of Darius, that of Irdabama and Irtaštuna, and that of his Satrap, Karkiš”, in: B. Jacobs-R. Rollinger (edd.), *Der Achämenidenhof. The Achaemenid Court Akten des 2. Internationalen Kolloquiums zum Thema »Vorderasien im Spannungsfeld klassischer und altorientalischer Überlieferungen« Landgut Castelen bei Basel, 23.–25. Mai 2007*, Wiesbaden 2010b, s. 666-775.
- Herzfeld, E. E., *Iran in the Ancient East*, Oxford University Press, London-New York 1941.

- Kent, R. G., *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, American Oriental Society, New Haven 1953.
- Kuhrt, A., *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Vol. 2, Routledge, New York 2007.
- Lewis, D. M. "The Persepolis Fortification Texts", *Achaemenid History IV: Centre and Periphery*, Leiden 1990, s. 1-6.
- Nylander, C., *Ionians in Pasargadae. Studies in Old Persian Architecture*, Acta Universitatis Upsaliensis Boreas. Upsala Studies in Ancient Mediterranean Civilizations.1, Upsala 1970.
- Olmstead, A.T., *History of the Persian Empire*, The University of Chicago Press, Chicago-London 1948.
- Rollinger, R.,- Henkelman, W.F.M. "New Observations on 'Greeks' in the Achaemenid Empire According to Cuneiform Texts from Babylonia and Persepolis" In: *P. Briant und M. Chauveau, Organisation des pouvoirs et contacts culturels dans les pays de l'empire achéménide*, Paris 2009, s. 331-351.
- Schmidt, E.F., *Persepolis I: Structures, Reliefs, Inscriptions*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Vol. LXVIII., Chicago/Illinois 1953.
- Stolper, M. W., - Tavernier, J., "From the Persepolis Fortification Archive Project, 1: An Old Persian Administrative Tablet from the Persepolis Fortification", *ARTA 2007.001*, 2007, s. 1-28.
- Tavernier, J., "Multilingualism in the Fortification and Treasury archives" in: P. Briant, W.F.M. Henkelman, M. W. Stolper (edd.), *L'archaive des Fortifications de Persépolis. État des questions et perspectives de recherches. Actes du colloque organisé au Collège de France par la <Chaire d'histoire et civilisation du monde achéménide et de l'empire d'Alexandre> et le <Réseau international d'études et de recherches achéménides> (GDR 2538 CNRS), 3-4 novembre 2006, Persika 12*, Paris 2008, s. 59-86.
- Tavernier, J., "Des Lyciens à Persépolis et en Mésopotamie durant la période achéménide (ca 521-331 avant J.-C.)", in: R. Lebrun, É. Raimond, J. Vos (edd.), *Bibliothèque des Cahiers de Linguistique de Louvain 136, Hethitica XVII, Studia de Lycia antiqua*, Leuven – Paris – Bristol 2015, s. 147-174.
- Tuplin, C., "The Administration of the Achaemenid Empire", I. Carradice (ed.), *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires*, Oxford 1987, 109-166.
- Waters, M., *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire, 550-330 BCE*, Cambridge University Press, New York 2014.
- Wiesehöfer, J., *Antik Pers Tarihi*, Çev. Mehmet Ali İnci, Telos Yayıncılık, İstanbul 2003.

Eklere
Tablo I

Tablet No	Ay/Yıl	Meslek	Alman Ürün	Kişi Başına Alınan Ürün Miktarı			Toplam Kişi sayısı K+K _ç +E _ç *	Gidilen Yer	Ötmemelerin Yapıldığı Yer
				Kadınlar	Kız çocuklar	Erkek çocuklar			
				Alman Ürün	Meslek	Ay/Yıl			
PF 1946(13-14)	20 gün için/6. Ay/21. Yıl	Kurtas (sulama işçileri (?))	Tahil(?)	1 $\frac{1}{2}$ quart Günlük	1 $\frac{1}{2}$ quart Günlük	29+10+8=47	-	Rakkan	
PF 1947(59)	X. aydan 2. aya kadar/ 21. Yıl	Kurtas (sulama (?)) işçileri; Bactria+Turmiriyan	X BAR Un (?)	*8 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ *13 tanesi 1 BAR Aylık	*1 tanesi 2 BAR *26 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	+21+27 = +x +48	-	Rakkan	
PF 1947(64-66)	2. ay/21. yıl	Kurtas (işçi)	Un(?)	1 $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	*2 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *2 tanesi 1 BAR	13+1 +4= 18	-	Midazanaş	
PF 1947(72)	1. ve 2. Ay/21. Yıl	Kurtas (sulama(?))	Un(?)	1 BAR Aylık	1 $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	15+2+1= 18	-	Midazanaş	

* K: Kadın İşçi Sayısı; K.Ç: Kız Çocuk İşçi Sayısı; E.Ç: Erkek Çocuk İşçi Sayısı

PF 859	6. ve 7. Aylar/ 22. Yıl	Kurtas (işçi)	Tahl(=Şe.bar.ig)	*6 tanesi 2 BAR *1 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	-	*1 tanesi 2 BAR *1 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *1 tanesi 1 BAR Aylık	7+0+3=10	-	Urandıuş
PF 1001	6.,7.,8.,9.,10.,11., ve 12. (Elam) aylar/22. Yıl	Kurtas (işçi)	tahl(=Şe.bar.ig)	3 BAR Aylık	*2 tanesi 2 $\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 2 BAR *4 tanesi 1 BAR Aylık	2 $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	14+10+2=26	-	-
PF 1003	1. ve 2. Aylar/ 22. Yıl	Kurtas (işçi)	tahl(=Şe.bar.ig)	2 BAR Aylık	*2(?) tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *4(?) tanesi 1 BAR *1(?) tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	*6 tanesi 2 $\frac{1}{2}$ BAR *3(?) tanesi 2 BAR *3(?) tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *6 tanesi 1 BAR *3 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	47+7+21=75	-	Tiraziş
PF 1004	7.ay/ 22.Yıl	Kurtas (işçi)	tahl(=Şe.bar.ig)	2 BAR aylık	*2 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 1 BAR *1 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	*6 tanesi 2 $\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 2 $\frac{1}{2}$ BAR *3 tanesi 1 $\frac{1}{2}$ BAR *6 tanesi 1 BAR *3 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	44+7+21=72	-	-

PF 1047	4. ay/22. Yıl	Kurtas(ışçi)	tahl(=Şe.bar.lg)	3 BAR Aylık	#31 tanesi $2\frac{1}{2}$ BAR #20 tanesi 2 BAR Aylık	#28 tanesi $2\frac{1}{2}$ BAR #21 tanesi 2 BAR #5 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR #7(?) tanesi 1 BAR #3 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	89+51+64= 204	-	(6 gtnlik)
PF 1048	10. ay/22. Yıl	Kurtas (ışçi)	tahl(=Şe.bar.lg);	3 BAR Aylık	2 BAR Aylık	2 BAR Aylık	17+6+7= 30	-	-
PF 1049	13.(Elam) ay/ 22. Yıl	Kurtas (ışçi), zanaatçılar	tahl(=Şe.bar.lg)	3 BAR Aylık	$1\frac{1}{2}$ BAR Aylık	$1\frac{1}{2}$ BAR Aylık	6+1+1= 8	-	-
PF 1050	6.,7.,8.,9.,10.,11. 12. Aylar/22. Yıl	Kurtas (ışçi)	tahl(=Şe.bar.lg)	3 BAR Aylık	#5 tanesi 2 BAR #1 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR Aylık	#2 tanesi 2 BAR #2 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR Aylık	10+6+4= 20	-	-
PF 1100	Üç ay için/22. Yıl	Kurtas (ışçi)	Un(=Zld.da.lg)	-	-	-	23 Kurtas(ışçi) Her biri $\frac{1}{20}$ BAR	-	-
PF 1142	12 aylık; 2. Aydan 1. Ay/a/ 22. Yıl	Kurtas (ışçi) ve ağıl işçilerine	36 BAR incir(=w.pl-ut)	-	-	-	30 Kurtas(ışçi) ayda her biri 1 quart	-	Kurra
PF 1172	7.,8.,9.,10.,11.,ve 12. Aylar/22. Yıl	Turmlıyanların da dâhil olduğu Kurtas'lara(kadın)	70 BAR tahl(=tarmu)	Kadın	-	-	-	-	-

PF 1006	9.,10., ve 11. Aylar/ 22. Yıl	Kurtas(işçi)	tahıl(=Şe.bar.lg)	2 BAR Aylık	-	-	5+0+0=5 Turmiryan+ Skudalllar	-	Turkas
PF 1005	8. ay/ 22. Yıl	Kurtas(işçi)	tahıl(=Şe.bar.lg)	2 BAR Aylık	*2 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 1 BAR *1 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	*6 tanesi $2\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 2 BAR *3 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *6 tanesi 1 BAR *3 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	44+7+21=72	-	-
PF 1000	1.(Elam) ayı /22. Yıl	Kurtas(işçi)	tahıl(=Şe.bar.lg)	3 BAR Aylık	2 BAR Aylık	-	4+2+0=6	-	-
PF 857	3. ay/ 23. Yıl	Kurtas(işçi)	tahıl(=Şe.bar.lg)	2 BAR Aylık	*4 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 1 BAR *2 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	*4 tanesi 2 BAR *8 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *3 tanesi 1 BAR Aylık	23+10+15=48	-	Memas

PF 858	6. ay/23. Yıl	Kurtaş(işçi)	tahıl(=Şe. bar. lg)	2 BAR Aylık	*4 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 1 BAR *6 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR Aylık	22+14+13=49	-	-
PF 860	6. ve 7. Aylar/ 23. Yıl	Kurtaş(işçi)	tahıl(=Şe. bar. lg)	2 BAR Aylık	*3 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *1 tanesi 1BAR Aylık	15+4+20=39	Tirazış	-
PF 1002	2. 3. 4. 5. 6. Ve 7. Aylar/ 23. Yıl	Kurtaş(işçi)	tahıl(=Şe. bar. lg)	2 BAR Aylık	*7 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *4 tanesi 1 BAR Aylık	27+ 11+22= 60	-	Nakusantış
PF 1171	23. Yıl	Turmalıyanların da dâhil olduğu Kurtaş'lara (kadın)	11 marriş Sarap (=Geştin.lg)	-	-	-	-	-

PF 861	1.,2. Ve 3. Aylar/ 24. Yıl	Kurtas(işçi)	Tahil (=Se.bar.İg)	2 BAR aylık	*2 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *1 tanesi 1 BAR *1 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR aylık	*1 tanesi 2 BAR *1 tanesi 1 BAR aylık	10+4+2=16	-	-
PF 862	7.,8.,9.,10.,11.,12. Aylar/24. Yıl	Kurtas(işçi)	Tahil (=Se.bar.İg)	2 BAR	*1 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *1 tanesi 1 BAR *1 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR	*1 tanesi 2 BAR *1 tanesi $1\frac{1}{2}$ BAR *2 tanesi $\frac{1}{2}$ BAR	9+3+4=16	-	-
PF 1823	1. ay/24. Yıl	Kurtas (işçi); Skudra+Turmiriyan	Tahil (=Se.bar.İg)	2 BAR Aylık	$1\frac{1}{2}$ BAR	*5 tanesi 2 BAR *3 tanesi 1 BAR Aylık	14+5+8=27	-	Barnış
PF 1565	-	Kurtas(İşçi)	$\frac{3}{4}$ marriş şarap (=Geştin.İg)	-	-	-	100 Kurtas	Elam	-
PF 1141	12. ay/20+x Yılı	Kurtas (işçi)	İncir (=w.pt-ut)	-	-	-	37 Kurtas (işçi) herbirt 1 quart	-	-

Tablo II

Tablet No	Ay/Yıl	Meslek	Alman Ürün	Kişi Başı Alman Ürün Miktarı			Toplam Kişi sayısı K+K.Ç+E.Ç=	İşçilerin Götürüldüğü Yer	Ödemelerin Yapıldığı Yer
				Kadınlar	Kız çocuklar	Erkek çocuklar			
PF 1156	8. gün/ 21. Yıl/ 6 aylık üret)	Kurtas(ışçı)	45 marriş şarap(=w. Geştin.lg)	-	-	102	-	-	
PF 850	1. Ay/ 23. Yıl	Kurtas (ışçı)	Tahıl (= Şe.Ba):lg)	1 Bar aylık	1 BAR aylık	19+6+6= 31	-	Baktiş	
PF 2039	7., 8., 9. Aylar/23. Yıl	Kurtas(ışçı)	tahıl(=Şe. bar.lg)	1 BAR aylık	1½ BAR aylık	27+3+6= 36	-	Kaupirriş	
PF 1016	3. ay/ 25. Yıl	Kurtas(ışçı)	Un (=!)Zid(!).da.lg)	1½ BAR aylık	1½ BAR aylık	27+3 +6= 36	-	Kaupirriş	
PF 1577	-	Kurtas(ışçı)	3 BAR hurma (=Ma.lg)	-	-	108	Elam	-	

Tablo III

Tablet No	Ay/Yıl	Meslek	Alman Ürün	Persepolis Arşivlerindeki Sardes'li,ler (=İspartıyap/Sparda) Kadın ve Çocuk İşçiler				Toplam Kişi sayısı K+K,Ç+E,Ç=	İşçilerin Götürüldüğü Yer	Ödemelerin Yapıldığı Yer
				Kişi Başına Alınan Ürün Miktarı		Erkek çocuklar	Kız çocuklar			
				Kadınlar	Erkek çocuklar					
PF 1404	9. Ay/ 27. Yıl	-	Un	-	-	Günlük 1 quart	0+0+12=12	Persepolis	Hıdali	
PF 1455	9. ay	-	Un	-	-	Günlük 1 quart	0+0+5=5	Krala	-	

Tablo IV

Tablet No	Ay/Yıl	Meslek	Alman Ürün	Kişi Başı Alman Ürün Miktarı			Toplam Kişi sayısı K+K.Ç+E.Ç=	İşçilerin Götürüldüğü Yer	Ödemelerin Yapıldığı Yer
				Kadınlar	Kız çocuklar	Erkek çocuklar			
PF 123	21. yıl	Karıhiçlara	110 BAR Tahıl(Şe.gg.İg)	-	-	-	-	Şirkütür	
PF 1123	2 ay için	Karıhiç işçileri(Kurttaş)	Kişi başı aylık $\frac{1}{20}$ marriş şarap	-	-	122 Kurttaş (işçi)	-	Karıhiçmasdan	
PT 37	Kserkses'in 19. Yılımin 9. ayı	Altın işçileri	Gümüş	*27 kadın=1,40 Şekel	*5 kız çocuk= 1;15 şekel *4 kız çocuk= 0;50 şekel *4 kız çocuk 0;25 şekel	*4 Erkek çocuk =0;50 şekel * 1 erkek çocuk= 0;25	-	Parsa(?)	

Tablo V

Tablet No	Ay/Yıl	Meslek	Alman Ürün	Kişi Başlı Alman Ürün Miktarı			Toplam Kişi sayısı K+K.Ç+E.Ç	İşçilerin Götürüldüğü Yer	Ödemelerin Yapıldığı Yer
				Kadınlar	Kız çocuklar	Erkek çocuklar			
PF 2072(84-85)	10. ay/ 17. Yıl	(işçiler)	13 BAR tahıl	-	-	2 erkek çocuk	-	-	
PF 1224	12. ay/ 22. Yıl	İonialı Sulama(?) işçileri(=Yaunap numakaSbe)	32 BAR tahıl(=Se.bar.lg).	Erkek doğuran kadın 2 BAR *Kız doğuran kadın 1 BAR	-	-	14+9=23 İonialı kadın	Persepolis	
PT 15	7-12 aylar/ Kserkses'in 3. Yılı	Babylonia'daki sedir kerestelerini Susa'ya nakli(UP-Carrer) ve Kralın sarayında ve taş işlemeciliği	-	-	-	-	Mısır ve Suriyeli işçiler ile birlikte toplam 201	Parsa	

Tablo VI

Ölçü Birimleri ve Mübadele Değerleri⁹¹
1 quart = 1 litre
1 BAR = 10 quart= 10 litre
1 marriş (sıvı ölçümünde kullanılır) = 10 quart =10 litre
1 koyun = 10 BAR arpa
1 koyun = 3 gümüş şekel
1 marriş şarap= 3 BAR arpa
1 gümüş şekel = 3 BAR arpa

⁹¹ Ölçü birimleri ve mübale değerleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cameron, 1948, s. 110; Hallock, 1969, s. 72; Kuhrt, 2007, s. 884

